

SÁMIRÁÐÐI
SAMERÅDET
SAAMELAISNEUVOSTO
SAAMI COUNCIL
COIØ3 CAAMOB

Doaibmaplána 2015

Dohkkehuvvon Sámiráđičoahkkimis

18-19.b. golggotmánus 2014

Karášjogas

SR 2 Ášši 20/14

1. ULBMILAT

“Mii sámit leat okta álbmot eaige riikaráját galgga hehttet min álbmoga oktavuoda”.

Sámiráđi váldoulbmilin lea gozihit sámiid ovdduid álbmogin, nannet sámiid oktiigullelašvuoda riikarájaid rastá oktan álbmogin ja eamiálbmogin ja bargat, ahte sápmelaččat maiddái boahhtevuodas dohkkehuvvojit oktan álbmogin ja eamiálbmogin, man kultuvrralaš, politihkalaš, ekonomalaš, siviila, sosiálalaš ja vuoigvuođalaš vuoigatvuodát sihkkarastojit gudege riikka láhkaásahusain, guoskevaš riikkaid ja sámiid ovddasteaddji orgánaid gaskasaš soahpamušaiguin ja álbmotrievttálaš šiehtadusaiguin muđui. Sámiráđđi bargá maiddái riikkaidgaskasaččat sápmelaččaid ja eará eamiálbmogiid beroštumiid ja vuoigatvuodaid ovddideami ja sihkkarastima várás.

Riikkaidgaskasaš bargu lea dehálaš oassin Sámiráđi doaimmas. Eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuodaid bealušteapmi, ovttasbargu eará eamiálbmogiiguin ja árttalaš ja birasáššit leat guovddážiis. Dasa lassin Sámiráđis lea mihttomearrin aktiivvalaččat oasálastit servodatdigaštallamii Sámis. Sámiráđđi áigu nannet iežas NGO rolla, ja hástalit ja bidjat vuordámušaid sihke Suoma, Norgga, Ruošša ja Ruota eiseválddiide, muhto maiddái Sámedikkiide.

2. OPPALAČČAT SÁMIRÁĐI BIRRA

Sámiráđđi lea Suoma, Norgga, Ruošša ja Ruota sámi organisašuvnnaid eaktodáhtolaš ja iešráđálaš kulturpolitihkalaš ja politihkalaš ovttasbargosearvi. Sámiráđđi lea ii-ráđdehuslaš siviilaorganisašuvdna (non-governmental organization).

Sámiráđi bajimus orgána lea sámekonferánssa mii lágiduvvo juohke njealját jagi. Jagis 2013 Murmánskkas dollon 20. Sámekonferánssa fáddán lei “Sápmi 2053 – sámi kultuvra ja industriija lassáneapmi”. Konferánssas dohkkehuvvui Kuellnegk Neark-julggastus, maid Sámiráđđi áigu geavahit vuodđun iežas bargui.

Sámiráđis leat doaimmas golbma temáhtalaš ossodaga: Árttalaš – ja birasáššiid ossodat, olmmošvuoigatvuodaossodat ja kulturossodat. Storra oassi ráđi barggus doaimmahuvvo ossodagaid bokte. Ossodatjodiheaddjit vástidit ossodagaid doaimmain. Ossodagaid doaimma birra čilgejuvvo eanet čuoggáin 2, 3 ja 4. Čállingoddi dikšu hálddahušlaš koordinerema ja lea

earenomážit láktájuvvon oktii kulturossodagain. Kulturovdaneapmi lea hui dehelaš Sámiráđi doibmii ja buot mainna Sámiráđi barga galgá leahkit vuodustuvvon kultuvrra perspektiivvas.

3. KULTUROSSODAT

“Sámiráđi áigu ovddidit ollislaš sámi kulturpolitihka.”

3.1. Lill Tove Fredriksen, Mikael Pirak, Magreta Sara, Larisa Avdejeva ja Niko Valkeapää leat välljejuvvon miellahttun kulturlávdegoddái áigodahkii 2015-2016. Lill Tove Fredriksen lea välljejuvvon jodiheaddjin. Kulturlávdegoddi lea Sámiráđi oktavuodaorgána sámi dáidda- ja kulturservviide nugo omd. duodjeorganisašuvnnaide, girjjálašvuodaorganisašuvnnaide, filbma- ja musihkkaservviide.

3.2. Kulturpolitihkalaš doibmii gullá sámiid servodateallima seailuheapmi, giktaleapmi ja ovddideapmi oppalaččat ja sierra kultuvrralaš doaimmat. Sámiráđi galgá nannet árbevirolaš ja odđáigásaš sámi kultuvrra.

3.3 Sámiráđi juohká jahkásaččat ruhtadoarjagiid sámi kulturdoaimmaide. Lea kulturlávdegoddi mii hálldaša doarjjaortnega. Dása gullet doarjagat omd. čáppagirjjálašvuhtii, prošeaktadoarjagat, oahppomátke- ja bargostipeanddat. Sámiráđi earenoamážit doarju prošeavttaid mat dihtomielalaččat barget olles Sámi perspektiivvas. Sámiráđis lea áigumuš buorebut olgomáilbmái čalmmustahttit kulturdoarjaga buriid bohtosiid.

3.4. Sámiráđi áigu kulturdoarjaga lassin jagis 2015 juolludit 3 bargostipeandda mas lea 20 000 Euro árvu, nana kulturbargiide Sámis.

3.5. Sámiráđi áigu bargagoahtit dan ala ahte áсахit rájakeahtes sámi kulturfoandda.

3.6. Sámiráđi oamasta Sámi duodjemearkka, mii lea sámi duoji gálvomearka. Dál oaidnit dárbbu odđasit geahčadišgoahtit duodjemearkka njuolggadusaid ja hálldašeami nu ahte dat lea buoremusat heivehuvvon odđa áigái.

4. OLMMOŠVUOIGATVUOĐAOSSODAT

“Sámiráđi háliida nannet ja oažžut ipmárdusa riikkaidgaskasaččat eamiálbmogiid olmmošvuoigatvuodaide.”

4.1. Sámiráđđi háliida vuoruhit eamiálbmogiid máilmmikonferánssa (WCIP)

loahppadokumeantta čadaheami dego:

- buoridit EMRIP doaibmaválddi nu, ahte das bohtá eamiálbmotjulggaštusa gozihanorgána (artihkkal 28)
- buoridit eamiálbmogiid oassálastinvejolašvuodaid ON:s (artihkkal 33)

Sámiráđđi oassálastá aktiivvalaččat loahppadokumeantta čadahansiehtadallamiidda.

4.2. Sámiráđđi váldá oasi aktiivvalaččat ON:a eamiálbmogiid vuoigatvuodaide guoski čoahkkimiidda, omd. ONa Bissovaš forumii, EMRIPii jna.

4.3. Sámiráđđi háliida bargat nu ahte ovddidit juridihkalaš čadnon neavvuid mat dáhkidit eamiálbmogiid vuoigatvuoda iežas genehtalaš resurssaide, árbevirolaš máhtuide ja árbevirolaš kultuvrralaš doaimmaide. Sámiráđđi háliida njunušrolla go leat siehtadallamat dákkár neavvuid, earenoamážit WIPO oktavuodas.

“Sámiráđđi háliida bargat nu ahte sámi vuoigatvuodát našunála, guovllu ja báikkálaš dásis čadahuvvojit”

4.4. Sámiráđđi áigu gozihit sámi vuoigatvuodaid, erenoamáš deaddu eatnan- ja luondduriggodatvuoigatvuodain, nu, ahte aktiivvalaččat buvttada báldalas mearreáigeraporttaid ON:a soahpamušaid gozihanorgánaide (treaty bodies) ja máilmmiviidosas olmmošvuoigatvuodaid goziheapmái (Universal Periodic Review, UPR) Suoma, Ruota, Norgga ja Ruošša mearreáigásaš raporttaid lassin. Bargu dahkko ovttasrádiid lahttoorganisašuvnnaiguin. Vejolašvuodaidis mielde Sámiráđđi goziha, ahte dát ON:a orgánat dutkkahit/gažadit daid riikkaid, gos sápmelaččat ássat.

4.5. Sámiráđđi oaidná stuorra dárbbu veahkehit sámi báikkálaš servodaga ja vuoigatvuodaoamasteddjiid sihkkarastit sámi vuoigatvuodaid, ee. dakko bokte ahte veahkehit oažžut áššiid riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuoda orgánaide. Dán rolla eai leat odne gallis earát sámi servodagas geat sáhttet deavdit.

4.6. Sámiráđđi áigu hástalit ja veahkehit ásahit oahppofálaldaga eamiálbmogiid ja sámiid vuoigatvuodaid ektui Davviriikkaid universitehtaide ja Sámi Allaskuvlii.

5. ÁRKITALAŠ- JA BIRASOSSODAT

“Dearvvaslaš ja buvttadeaddji ekovuogádagat, sihke nannámis ja čáziin, lea vuodđun sámi kultuvrii ja identitehtii.”

“Sámi kulturvuodđu galgá sihkarastot ja nannejuvvot ceavzilis luondduresurssa hálddašeami bokte. Dasa vejolaš váikkuhusat, nugo nuoskkideapmi, dálkkádat rievdadeamit ja earáhuhtton luonddugeavaheapmi fertejit eastaduvvot.”

5.1. Sámiráđđi áigu oassálastit Árktalaš ráđi bargguide ja doaimmaide, bistevaš oasseváldin (Permanent Participant), sihke bargojoavkkuin ja Task Force:ain vai sámi perspektiivat ja beroštumit váldojit vuhtii.

- Oassálastit Árktalaš ráđi Senior Arctic Officials ja bargojoavkočoahkkimiidda;
- Čatnat alceseamet čehpiid sámiid servodagas geat sáhttet searvat iešguhtege čehppodagain bargojoavkočoahkkimiidda dahje čállosiid bokte;
- Gaskkustit Árktalaš ráđi raporttaid ja bargguid bohtosiid sámi servodahkii, ja maid loktet vuorjašumiid sámi servodagas Árktalaš ráđi vuogádahkii.
- Doarjut Bistevaš Oasseváldiide kapasitetafoandda ásaheami.

5.2. Sámiráđđi áigu oassálastit ON:a Luondduvalljivuoda konvenšuvnna (CBD) bargui, erenoamáš das mii guoská artihkkala 8(j) árbedieđu, innovašuvnna ja geavahusa doaimmaide ja artihkkala 10(c) bargoplána árbevirolaš ceavzilis luondduvalljivuoda geavaheami čuovvuleapmái;

- Oassálastit vejolaš Artihkkal 8(j) Bargojovakko čoahkkimii;
- Ohcat oassilastima sámi čehpiid várás vejolaš CBD ekspearitta čoahkkimiidda;
- Árvvoštallat CBD indikáhtoriid ja eará CBD mearrádusaid implementerema sámiid servodagain Suoma, Norgga, Ruota ja Ruošša bealde Sámi;
- Árvvoštallat/gozihit Bargoplána 10(c) árbevirolaš ceavzilis luondduvalljivuoda geavaheami bargoplána doibmiibidjama sámi guovlluin;
- Sihkarastit ahte buoremus máhttu, sihke árbediehtu ja dieđa, mii lea fidnemis geavahuvvo vuodđun máhttobuvttadeapmái sámi servodagas ja sámi servodaga birra.

6. EARÁ

6.1. Sámiráđđi áigu vuoruhit gelbbolašvuodáhuksema sámi nuoraid gaskkas Sámiráđi bargosurggiid ektui.

6.2. Jagis 2017 lea 100 jagi áigi go sápmelaččat olles Sámis vuosttaš háve čoahkkanedje ja organiserejedje iežaset. Sámiráđđi áigu searvat 100 jagi ávvudeami plánenprosessii, ja ráhkkanišgoahtit dasa ahte lágidity boahtte sámekonfereanssa dan oktavuodas Troanddimis.

6.3. Sámiráđis lea áigumuš nannet gulahallama ja ovttasbarggu Sámi Parlamentáralaš Ráđiin ja ovttaskas Sámedikkiiguin.

6.4. Sámiráđđi áigu doaibmaáigodagas vuoruhit gulahallama, sihke siskkáldas ja olgguldas, dan bokte ahte čuovvut iežas aiddo mearriduvvon gulahallanplána. Earret eará galgá ođđa neahttasiidu álmuhuvvot ja áigut sáddegoahtit ođasreivviid min doaimma birra.

6.5. Sámiráđis lea áigumuš 2015:s álggahit barggu áсахit sámi ovddasteami Brusselis, nannen dihtii sámiid beroštumiid EU ektui. Sámiráđđi áigu maid dárkilit čuovvut mielde ja iskat váikkuhit go EU dál lea ođasmahttimin iežas eamiálbmotpolitihka ja Árktalaš strategijaid.

6.6. Dehálaš oassi Sámiráđi doaimmas lea ovttasbargu eará eamiálbmogiiguin. Ovttasbargu lea iešguđetge surggiin, ja dađis ilbmet ođđa ovttasbargovejolašvuodat. Sámiráđis lea erenoamáš lagaš ovttasbargu servviiguin: Inuit Circumpolar Council (ICC), Russian Association of Indigenous Peoples of the North (RAIPON), Assembly of First Nations (Kanada), Organisation of Indigenous Peoples in Africa, AMAN (Indonesia), Cordeliera Peoples' Alliance (Filippinat), Asian Indigenous Peoples' Pact, Tebtebba Foundation (Filippinat) och FAIRA (Australia).

6.7. Hálddahasa ektui Sámiráđđi áigu vuoruhit nannen- ja stabiliserendoaimmaid, nu ahte mis leat buoremus eavttut doaibmat áigumušaid mielde.